

Ongewenste ontwikkeling: het ten laste leggen van een strafbaar feit met als doel het creëren van spreekrecht voor nabestaanden, ECLI:NL:RBAMS:2021:2598

*Annotatie Rb. Amsterdam 22 april
2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:2598*

mr. L.J. Bergsma¹

In een arbeidsomstandighedenzaak bij de meervoudige economische strafkamer lichtte de officier van justitie ter zitting toe dat wat hem betreft geen sprake was van het (subsidiar) ten laste gelegde dood door schuld door de verdachte rechtspersoon. Dit feit was naar zeggen van de officier van justitie evenwel wel ten laste gelegd, zodat de nabestaanden spreekrecht zouden hebben. Het ten laste leggen van een (ernstig) strafbaar feit met als doel het creëren van een spreekrecht voor nabestaanden wordt in deze annotatie kritisch beschouwd.

1. Feiten

1. De aanleiding van deze zaak was gelegen in een noodlottig ongeval dat plaatsvond op 12 november 2018 in de loods op het terrein van de verdachte rechtspersoon waarbij een werknemer overleed. In de loods bevinden zich zogenoemde mengbunkers die worden bijgevuld door een shovel. De shovel rijdt daarvoor hellingen op en af. De bestuurder van de shovel had, ondanks dat hij naar zijn zeggen goed om zich heen had gekeken, de betreffende werknemer pas gezien nadat hij hem had overreden. Het daaropvolgende onderzoek dat werd ingesteld door de Arbeidsinspectie leidde tot een strafrechtelijk onderzoek.
2. Kort samengevat werd de betrokken rechtspersoon primair verdacht van overtreding van het (opzettelijk) niet voldoen aan de eisen van de Arbeidsomstandighedenwet (hierna: Arbowet), strafbaar gesteld in de Wet op de economische

delicten (hierna: 'WED'), door op haar terrein in Amsterdam haar werknemers arbeid te laten verrichten terwijl de regels van de Arbowet niet worden nageleefd, waardoor levensgevaar of ernstige schade aan de gezondheid van de werknemer(s) ontstond of was te verwachten. Subsidiar werd de rechtspersoon verdacht van dood door schuld.

3. In deze annotatie staat niet de juridische beoordeling van de zaak centraal, maar wordt (uitsluitend) de kennelijke reden van de officier van justitie het feit dood door schuld als bedoeld in art. 307 Sr subsidiar ten laste te leggen kritisch beschouwd. De officier van justitie lichtte blijkens het vonnis ter zitting toe dat wat hem betreft er geen sprake is van het subsidiar ten laste gelegde dood door schuld, maar dat hij dit feit ten laste heeft gelegd zodat de nabestaanden spreekrecht zouden hebben. Deze opmerkelijke toelichting doet de wenkbrouwen – om meerdere redenen – fronsen.

1. Lidewij Bergsma is advocaat bij Sjöcrona Van Stigt Advocaten in Rotterdam.

2. Contra legem

4. Het slachtoffer of diens nabestaande heeft sinds 1 januari 2005 het recht om op de zitting het spreekrecht uit te oefenen.² De reikwijdte van dit spreekrecht is door de wetgever beperkt en komt slechts toe aan het slachtoffer of een nabestaande voor zover het ten laste gelegde feit een misdrijf betreft waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van acht jaar of meer is gesteld, dan wel één van de in de art. 51e lid 4 Sv aangeduide misdrijven. Hieronder valt ook het in casu subsidiair ten laste gelegde dood door schuld als bedoeld in art. 307 Sr.
4. De indiener van het wetsvoorstel dat leidde tot de invoering van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het Nederlands strafrecht zag aanvankelijk af van het opnemen van beperkingen aan het spreekrecht naar gelang van de aard van de delicten. Hierin kwam verandering na de opwerping van een vraag door de Raad van State hieromtrent en het advies van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak (hierna: 'NVVR') om het spreekrecht niet voor alle typen misdrijven open te stellen, maar om hierin een beperking aan te brengen.³ De Raad van State vroeg zich dienaangaande specifiek af of het spreekrecht ook zou dienen te worden ingevoerd bij delicten in het kader van de WED.
5. De indiener volgde het advies van de NVVR en de Raad van State op en meende, bij nader inzien, dat een beperking van de reikwijdte van het spreekrecht, afhankelijk van de aard van het delict, wenselijk was. Daarmee vielen in het aangepaste wetsvoorstel (onder meer) de strafbaar gestelde feiten op grond van de WED buiten de reikwijdte van het spreekrecht. Een nadere motivering hiervoor werd, op de (algemene) toelichting van de indiener van het wetsvoorstel dat met de beperkingen 'een te grote druk op het strafproces werd voorkomen' en hiermee werd aangesloten op de praktijk, niet gegeven.⁴ Hoewel de wetgeving dienaangaande in de daaropvolgende jaren meerdere malen is gewijzigd, heeft dit nimmer geleid tot uitbreiding van de reikwijdte van het spreekrecht naar (onder meer) feiten die strafbaar zijn gesteld op grond van de WED. Redengevend was volgens de wetgever, die zich hieromtrent slechts in algemene bewoordingen uitliet, dat de in art. 51e lid 1 gemaakte selectie in de praktijk blijkt te functioneren.⁵ Hieruit volgt dat de wetgever – herhaaldelijk – weloverwogen heeft besloten het spreekrecht te beperken tot een gelimiteerd aantal (typen) feiten en geen algeheel spreekrecht voor ogen te hebben.

6. De toelichting van de officier van justitie ter zitting dat het subsidiair ten laste gelegde feit slechts ten laste is gelegd zodat de nabestaanden spreekrecht zouden hebben, kan bezwaarlijk anders worden opgevat dan het simpelweg omzeilen van de juridische beperking die de wetgever heeft willen aanbrengen aan de reikwijdte het spreekrecht. Op grond van enkel de primair ten laste gelegde overtreding van de Arbowet, zouden de nabestaanden immers bij de meervoudige economische strafkamer in een arbeidsomstandighedenzaak geen spreekrecht hebben gehad. Dit kon in casu slechts worden gecreëerd, door het feit dood door schuld als bedoeld in art. 307 Sr ten laste te leggen, waarmee de deur naar het spreekrecht ineens opende.⁶ Een dergelijke handelwijze is contra legem, waarmee het openbaar ministerie zijn boekje te buiten gaat.

3. Strijd met de beginselen van een goede procesorde

Verbod van détournement de pouvoir

7. De gewraakte handelwijze raakt aan de ontvankelijkheid van het Openbaar Ministerie. Eén van de beginselen van een behoorlijke procesorde is immers het beginsel van zuiverheid van oogmerk, oftewel het verbod van détournement de pouvoir. Dit betekent dat het Openbaar Ministerie een bevoegdheid enkel mag gebruiken voor het legitieme doel waarvoor zij is toegekend.⁷
8. In casu heeft de officier van justitie het subsidiair ten laste gelegde feit zoals gezegd naar eigen zeggen ten laste gelegd zodat de nabestaanden spreekrecht zouden hebben en was wat hem betreft geen sprake van dood door schuld. Zou slechts het primair ten laste gelegde feit, te weten overtreding van de Arbowet, onderdeel hebben uitgemaakt van de tenlastelegging, dan staat buiten kijf dat de nabestaanden geen spreekrecht hadden kunnen uitoefenen.⁸
9. Uit het voorgaande vloeit voort dat de officier van justitie kennelijk het subsidiair ten laste gelegde feit uitsluitend ten laste heeft gelegd met als oneigenlijk doel het creëren van een spreekrecht voor de nabestaanden. Dit heeft tot gevolg dat het openbaar ministerie mijns inziens gebruik heeft gemaakt van haar strafvorderlijke bevoegdheden voor een ander doel dan waarvoor die bevoegdheden zijn gegeven, waardoor het verbod van détournement de pouvoir is overtreden. Het ten laste leggen van een feit met als enkel doel het creëren van een spreekrecht voor nabestaanden, is mijns

2. Art. 51e Sv.

3. *Kamerstukken II 2000/01, 27632, 3, p. 6 en Kamerstukken II 2001/02, 27632, nr. A, p. 4-5.*

4. *Kamerstukken II 2002/03, 27632, 104b, p. 6.*

5. *Kamerstukken II 2011/12, 33176, 6, p. 12.*

6. Art. 51e lid 1 Sv.

7. G.J.M. Corstens en M.J. Borgers, *Het Nederlands strafprocesrecht*, Deventer: Kluwer 2021/III.3 en HR 21 november 2006, ECLI:NL:HR:2006:AY9670, NJ 2006/653.

8. Art. 51e lid 1 Sv.

inziens in strijd met het verbod van détournement de pouvoir op straffe waarvan de officier van justitie niet-ontvankelijk had behoren te worden verklaard in de vervolging.

Strijd met opportunitiebeginsel

10. Op grond van het in art. 167 lid 2 Sv neergelegde opportunitiebeginsel is het aan het Openbaar Ministerie om uiteindelijk te beslissen of – en zo ja – wie vervolgd wordt. Hoewel het Openbaar Ministerie hierbij een ruime discretionaire bevoegdheid toekomt, wordt deze ruime bevoegdheid begrensd door handelen in strijd met de wet, een verdrag of enig beginsel van een goede procesorde, dat kan raken aan de ontvankelijkheid van het openbaar ministerie.⁹
11. De toelichting van de officier van justitie dat het betreffende feit ten laste is gelegd om een spreekrecht voor nabestaanden te creëren, levert de overtuiging op dat ten aanzien van de betreffende rechtspersoon nimmer sprake is geweest van een gegronde verdenking in de zin van art. 27 Sv, nu kennelijk geen redelijk vermoeden van schuld aan het in art. 307 Sr bedoelde strafbare feit ten grondslag heeft gelegen. Dit klemt temeer nu de officier van justitie op voorhand reeds uitsprak dat wat hem betreft ‘geen sprake is’ van dood door schuld. De beslissing van het openbaar ministerie een dergelijk (ernstig) strafbaar feit ten laste te leggen en daarmee de betreffende rechtspersoon in staat van beschuldiging te stellen, dient met de grootst mogelijke zorgvuldigheid te worden genomen. Dit heeft het openbaar ministerie miskent, nu het met het instellen van de vervolging wegens dood door schuld uitsluitend voor ogen heeft gehad een spreekrecht voor de nabestaanden te creëren. De verdachte rechtspersoon wordt hierdoor bovendien niet alleen op het verkeerde been gezet, maar wordt ook blootgesteld aan de mogelijkheid daadwerkelijk voor dit feit te worden veroordeeld, hoewel de kans op vrijspraak voor het primair ten laste gelegde feit en een veroordeling voor het subsidiair ten laste gelegde feit gelet op de aard van het primair ten laste gelegde feit moeilijk voorstelbaar lijkt.
12. Handelen als hierboven omschreven komt mij niet opportuun voor. Gelet daarop is er mijns inziens voldoende grond voor de conclusie dat de officier van justitie in redelijkheid niet tot vervolging had kunnen besluiten en heeft gehandeld in strijd met de goede procesorde, hetgeen (ook om die reden) had behoren te leiden tot niet-ontvankelijkheid van de officier van justitie in de vervolging.

4. Conclusie

13. Uit het vonnis van de rechtbank valt in casu niet op te maken dat, en zo ja welk, verweer is gevoerd tegen de gewraakte toelichting op het subsidiair ten laste gelegde feit van de officier van justitie. Gelet op het voorgaande had het voeren van een preliminair verweer voor de hand gelegen, nu daarmee de kwalijke gevolgen van deze handelwijze en precedentwerking mogelijk voorkomen hadden kunnen worden.
14. De verdachte rechtspersoon is door de rechtbank Amsterdam – kort samengevat – veroordeeld voor het primair ten laste gelegde overtreden van de Arbowet, waardoor de rechtbank vervolgens niet toekwam aan de beoordeling van het subsidiair ten laste gelegde dood door schuld. De rechtspersoon werd veroordeeld tot een geldboete van € 50.000,- waarvan € 25.000,- voorwaardelijk, met een proeftijd van 2 jaar. Er is geen hoger beroep ingesteld.
15. Daarmee kom ik tot de enigszins onbevredigende slotsom dat, mijns inziens ten onrechte, in casu geen enkel rechtsgevolg is verbonden aan de schending van de beginselen van een behoorlijke procesorde door de officier van justitie waarbij een ernstig strafbaar feit aan een rechtspersoon ten laste is gelegd met als enige doel het creëren van een spreekrecht voor de nabestaanden in een Arbozaak bij de meervoudige economische strafkamer.

⁹ HR 6 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX4280.